

han deixat patrimoni civil o religiós (poblat ibèric de les Tenalles de Sidamon, els porxos de Linyola, l'església d'origen romànic de Santa Maria de Fondarella, l'arribada del tren simbolitzat amb la línia fèrria, el retaule de la Mare de Déu del Lliri de Vilanova de Bellpuig o la capella de Sant Isidori de Mollerussa) i al mateix temps incideix amb la imatge més actual de la mateixa (xarxes protectores de la pedra en els arbres fruiters, el nou estany de Vilasana i Ivars, el restaurat cimbori de l'església de Golmés o la rehabilitada Casa Canal i el museu que la complementa; un repàs a la nostra història per tal de mantenir-la viva i alhora per recollir aquells vestigis del passat (la reutilització d'eines agrícoles en desús com a elements arquitectònics, les cabanes en els camps per resguardar-se dels temporals i alhora emmagatzemar cultius, les rudimentàries eines agrícoles) que ens fan valorar encara més el nostre present.

Però, *Paisatges, llums i colors* va més enllà i no pot oblidar els testimonis humans (la Dolors Tàpies, del Palau d'Anglesola, arrecerada a la vella cadira de bova fent ganxet o el vell Muntanyès, pastor de Miralcamp, al pedrís del carrer i amb el gaiato a la vora); contrasten amb el futur esperançador (el Quim i els seus primers passos). I sempre, completant les fotografies il·lustratives del J. Manel Cugat, la perspectiva etnogràfica (amb anècdotes molt sucoses) i la ploma literària de Joan Bellmunt.

Joan Bellmunt i J. Manel Cugat també inclouen en aquest *Paisatges, llums i colors* la fauna de la comarca: ramats d'ovelles, caragols, cigonyes, abelles... I també la flora en què, a banda dels arbres fruiters i els cereals ja esmentats, trobem la ja centenària alzina del Quelàs a Miralcamp, i a les puntes de secà, oliveres, argelagues i les dents de lleó que anomenem a la comarca angelets. I els fenòmens meteorològics que ens acompanyen: la boirina i les postes de sol vermelloses i tant meravelloses... I l'aigua en tots els seus múltiples vessants (els tolls, els salts, les fonts, els regs per aspersió...) que contrasten amb l'aspror i la terra seca prèvia al projecte del Canal d'Urgell. Aquests elements també es complementen amb les múltiples escultures vives, les soques dels arbres escampats per tota la comarca del Pla d'Urgell.

Per últim, cal fer esment del report que es fa en el llibre de les dites populars en els peus de fotos («al juny, la falç al puny»), de les cançons de treball («El sol se'n va a la posta / les gallines al joquer/ quina cara farà l'amo/ si no acabem l'oliver?»), i dels renoms de les cases, que es barregen amb els costums tradicionals i amb dates històriques, sempre ben documentades.

Breu: més de cinquanta instantànies de descoberta dels sentits. Gaudiu-ne!

M. Teresa PALLÀS FILELLA
Institut La Segarra, Cervera

Francesc Pascual, *Els arbres perduts*. Lleida, Pagès Editors, 2008.

Francesc Pascual (Castellnou de Seana, 1934) és amant de les metàfores senzilles, d'una transparència i naturalitat molt properes a la llengua parlada. La major part dels títols de les seves obres en són una mostra: *Les bigues mestres*, *El clot de l'aigua*, *Perfum d'alfàbrega* o *El jardí de la boira*, intenten, a través del símbol bell, precís i entenedor, recollir l'essència d'allò que trobarem en els relats. *Els arbres perduts* continua en aquesta línia. La metàfora del títol se'ns fa explícita a la darrera narració quan Margarida, la cunyada del protagonista, li diu a aquest: «tu ets un arbre perdut; ja no en queden. Un home, com deien els vells, d'una sola dona i un sol déu, tota la resta són succedanis.» En aquest arbre perdut hi ha molta de l'essència de la literatura de Pascual. Per una banda, la nostàlgia d'un món perdut format per homes i dones fets d'una matèria que els anys han anat transformant fins a desfigurar-la i, per l'altra, l'individualisme de l'home enfrontat contra un entorn sovint hostil.

Durant els darrers quinze anys, novel·la a novel·la, conte a conte i poema a poema, Francesc Pascual ha anat teixint el que, de moment, és el gran tapís de la vida quotidiana del Pla d'Urgell al llarg del segle XX. *Els arbres perduts* n'és un bocí més i posseeix la mateixa textura i els mateixos colors de tot el que ha escrit fins ara. Els personatges que hi trobem podrien ser extrets d'algun altre llibre seu. De fet, Tura, la protagonista de *Perfum d'alfàbrega*, apareix fugaçment a la tercera narració i, com a la novel·la, hi fa d'ensenyant de costureres adolescents. Tímidament, sembla que Pascual s'atansi a una mena de comèdia humana balzaquiana. O, potser, per ajustar-nos a uns referents més propers, a l'obra de Jesús Moncada. L'aparició de personatges ja creats en anteriors narracions

no és l'únic homenatge a l'autor de *Camí de sirga*. Només cal llegir l'inici de la primera narració per adonar-se de l'admiració que Pascual hi sent: les frases, solcades per multitud d'incisos, se li enrosquen amb la mateixa voluptuositat que a l'escriptor de Mequinensa. Després, tret d'algun passatge escadusser, la prosa recupera la naturalitat habitual, o sigui, la frase curta i contundent, sacsejada de tant en tant per alguna metàfora o algun acudit que la fa vibrar d'una manera especial i que, a hores d'ara, la fa ja del tot inconfusible.

Com igualment inconfusibles són les històries desenvolupades a *Els arbres perduts*. Es tracta de tres històries d'amor. La primera i la tercera, les més llargues, tenen com a protagonista un home, la dona hi actua com a personatge secundari; en la del mig, és una dona la sacsejada pels trasbalsos amorosos. En la primera i la tercera, l'amor és correspost; en la segona, l'amor condueix a la tragèdia.

Al llarg de les tres *nouvelles*, Pascual continua elaborant el seu particular còctel literari on es poden arribar a barrejar, entre d'altres coses, la descripció d'un paisatge idíl·lic, un humor fresc sorgit d'uns diàlegs naturalíssims, personatges d'una dolenteria enquistada al fons de l'ànima i fragments de profunda transcendència espiritual amb autèntiques destraldades com les morts d'infants, els mals dolents, els suïcidis... En definitiva, vertiginoses capitombes vitals que l'atansen al melodrama més com cal.

És al Llibre Segon on la barreja d'humor i tragèdia es combinen més perfectament, fent d'aquesta narració una mena d'aproximació urgellenca al realisme més sòrdid. Naturalisme, n'hauríem dit fa un segle. Maria, la protagonista, òrfena de mare i amb un pare alcohòlic, s'aboca de ben jove als plaers de la carn. I ho fa sense malícia. Fins i tot com un acte de compassió i generositat cap a uns mascles presentats com a simples animals sexuals. Quan l'amor d'un vaquer santanderí acabat d'arribar al poble la redimeix de la brutícia moral en què està submergida no sap que sovint l'amor és un regal enverinat ofert pels déus.

Els altres dos llibres narren dues històries més convencionals. Al *Llibre Primer* hi seguim l'amor entre l'Eliseu i una noia amb les cames baldades per una poliomièlitis infantil. Les deficiències físiques de la noia no seran impediment perquè l'amor vagi consolidant-se al llarg de la vida fins a culminar, un cop morta l'amada, en un suïcidi convertit en un darrer acte d'amor. Només la mort pot arribar a apaivagar el patiment de l'absència. La família, igual que al *Llibre Tercer*, serà la principal amenaça a l'estabilitat amorosa.

En les dues narracions trobem alguns dels personatges habituals en l'univers pascualià: les sogres disposades a fer la vida impossible als gendres o a les nores, els pares apocats, els pubills emprenedors o les filles desagraïdes. I al mig de tot, la roca de l'amor conjugal fent front a una intempèrie carregada de maldat.

Com a teló de fons d'aquestes històries hi ha un Pla d'Urgell que es va fent més verd i ric a mesura que l'agricultura es modernitza i van arribant la ceba i la fruita com una mena de manà. Un Pla d'Urgell, però, en el qual ja s'entreveuen les esquerdes que l'han de conduir a un canvi inevitable: gent jove que abandona aquest paradís precari per la seguretat d'uns estudis o, en d'altres casos, pagesos atents als cants de sirena d'una porteria a Barcelona. Trist destí pels hereus d'alguns personatges que Pascual ha presentat en algunes narracions com a herois capaços de convertir un desert en la terra promesa. Destí semblant, recordem-ho, al de Conxa, la protagonista de *Pedra de tartera* de Maria Barbal, una altra de les influències decisives en l'obra del narrador castellanouenc.

Pascual, doncs, continua movent-se dins d'un costumisme nostàlgic i bonhomíós esquitxat de tant en tant pel drama. Un gènere que, tot i no tenir el prestigi d'altres, és dels més capaços per a retratar un temps i una societat. A més, qui sap si, mentrestant, aquests petits relats sobre la nostra petita història no seran un aperitiu per a la gran novel·la del Pla d'Urgell que, potser, és a l'abast de Pascual si aconsegueix traspasar els límits de la biografia amb què estructura moltes de les seves narracions i que, tot i que li permet de desenvolupar amb molta més facilitat un fil argumental, també el limita per elaborar trames més complexes.

Bernat HUGUET

Institut La Serra, Mollerussa